

STUDIA OBSZARÓW WIEJSKICH
2018, tom 52, s. 63–75
<https://doi.org/10.7163/SOW.52.5>

KOMISJA OBSZARÓW WIEJSKICH
POLSKIE TOWARZYSTWO GEOGRAFICZNE
www.ptgeo.org.pl

INSTYTUT GEOGRAFII I PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA
POLSKA AKADEMIA NAUK
www.igjipz.pan.pl

Aktywność sołectw wspierających rozwój społeczny w ramach Programu Odnowy Wsi w latach 2013–2015

Activity of villages supporting social development under the Rural Renewal Programme in 2013–2015

Jacek Pieczonka

Uniwersytet Opolski, Wydział Ekonomiczny
ul. Ozimska 46 a, 45-058 Opole
jpieczonka@uni.opole.pl

Zarys treści: Odnowa wsi jako metoda rozwoju stanowi jeden ze sposobów osiągnięcia celów rozwojowych, rozumianych nie tylko w kontekście poprawy jakości infrastruktury, ale poprawy szeroko rozumianej jakości życia, której nie osiągniemy bez zaangażowania samych mieszkańców. Celem artykułu jest przedstawienie Programu Odnowy Wsi (na przykładzie województwa opolskiego) jako elementu przyczyniającego się do rozwoju kapitału społecznego, czego wyrazem może być liczba przedsięwzięć realizowanych przez poszczególne sołectwa. Zostały przeanalizowane sprawozdania sołectw (około 600 rocznie) z realizacji programu w latach 2013–2015. Podstawową metodą prezentacji wyników badań jest analiza opisowa z użyciem metod ilościowych, w tym analizy porównawczej. W pracy dokonano syntetycznego ujęcia problematyki rozwoju obszarów wiejskich, kapitału społecznego oraz Programu Odnowy Wsi. W części empirycznej opracowania przedstawiono wyniki analizy porównawczej średniorocznych liczb działań Programu Odnowy Wsi, przypadających na jedno sołectwo w gminie województwa opolskiego oraz średniorocznych liczb działań przypadających na jedną gminę województwa opolskiego. Najważniejszym wnioskiem z przeprowadzonych badań jest stwierdzenie, iż Program Odnowy Wsi, tam, gdzie dotychczas był realizowany, okazał się skuteczną koncepcją i metodą rozwoju obszarów wiejskich. Dzięki niemu przy niewielkiej ilości środków zmobilizowano liczne społeczności wiejskie do dużej aktywności, czego wyrazem jest liczba realizowanych przedsięwzięć.

Słowa kluczowe: obszary wiejskie, odnowa wsi, rozwój.

Wstęp

W okresie programowania na lata 2014–2020 unijne wsparcie finansowe adresowane do polskiego rolnictwa i obszarów wiejskich ukierunkowane jest na realizację celów określonych w *Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012–2020* (2012), która odzwierciedla priorytety polityki unijnej w zakresie zrównoważonego – ekonomicznego, społecznego oraz ekologicznego rozwoju obszarów wiejskich.

Powodzenie realizacji zrównoważonego rozwoju zależy od traktowania w jednakowym stopniu wszystkich wymienionych celów (ładów), czyli podejścia kompleksowego. Zagadnienia te są szczególnie widoczne na szczeblu gminy, gdyż rozwój wspólnot samo-

rządowych winien być postrzegany jako proces stałego wzrostu jakości życia społeczności lokalnych, wsparty na wzajemnie zrównoważonych czynnikach społecznych, gospodarczych i ekologicznych.

Odnowa wsi jako metoda rozwoju stanowi jeden ze sposobów osiągania celów rozwojowych, rozumianych nie tylko w kontekście poprawy jakości infrastruktury, ale poprawy szeroko rozumianej jakości życia, której nie osiągniemy bez zaangażowania samych mieszkańców. Zapoczątkowana w województwie opolskim już 20 lat temu, jest najdłuższym działającym programem aktywizacji społeczności lokalnych i jednocześnie pierwszym programem, który na poziomie sołectkim zastosował metodę długoterminowego planowania strategicznego. Odnowę wsi, jako sposób na rozwój obszarów wiejskich, cechuje:

- oddolność inicjatyw i zaangażowanie społeczności lokalnych,
- wykorzystywanie zasobów, jakimi dysponuje wieś,
- zaplanowanie rozwoju własnej wsi i dążenie do osiągnięcia przyjętej wizji i celów,
- zagospodarowanie sołectkiej przestrzeni publicznej z udziałem mieszkańców,
- wspieranie przez gminę wiejskich inicjatyw oraz pomoc ze strony regionu.

Proces odnowy wsi znacząco pobudza społeczności lokalne, buduje społeczeństwo, odbudowuje jego tożsamość, integruje mieszkańców oraz podnosi wartość życia wiejskiego.

Celem artykułu jest próba przedstawienia Programu Odnowy Wsi (na przykładzie województwa opolskiego) jako elementu przyczyniającego się do rozwoju kapitału społecznego. Dla zrealizowania celu zostały przeanalizowane sprawozdania sołectw (około 600 rocznie) z realizacji Programu Odnowy Wsi w latach 2010–2015. Wzięto pod uwagę liczbę sołectw uczestniczących w programie, wartość wykorzystanych środków na realizację różnego rodzaju przedsięwzięć oraz ich liczbę.

Możliwości rozwojowe obszarów wiejskich

Rozwój obszarów wiejskich ma charakter rozwoju lokalnego. Rozwój lokalny jako kategoria rozwoju społeczno-gospodarczego definiowany jest jako kompleksowe kształtowanie możliwie najlepszych warunków życia w lokalnym środowisku lub doskonalenie organizacji, struktury i funkcjonowania lokalnych zasobów rozwoju (Chądzyński 2007). I. Pietrzyk (2000, s. 32) uznaje, że głównym czynnikiem rozwoju regionalnego i lokalnego jest mobilizowanie endogenicznego potencjału w regionach, którego celem jest uruchomienie trwałej dynamiki rozwoju lokalnego. Zatem rozwój lokalny to bazujący na zasadach endogenicznych „oddolny” sposób generowania dynamiki rozwoju w szerokiej skali przestrzennej. Jest to proces mobilizacji zasobów lokalnych materialnych i ludzkich, z wykorzystaniem różnych „mikroinicjatyw”.

Warunkiem wzmocnienia rozwoju w skali lokalnej jest powstanie środowiska lokalnego, czyli ludzi i instytucji, którzy grupują się i współpracują wokół akceptowanego i zrozumiałego programu. Rozwój lokalny przebiega w sferze gospodarczej, w dziedzinie kultury, na płaszczyźnie politycznej oraz społecznej. Na płaszczyźnie społecznej polega on na możliwości artykułowania interesów grupowych, powstawania zrzeszeń oraz przejęcia odpowiedzialności za sferę codziennego życia i jego obsługi w dziedzinie oświaty, kultury, służby zdrowia i opieki społecznej (Chądzyński 2007).

Według I. Pietrzyk (2000, s. 33) powodzenie rozwoju lokalnego zależy w znacznej mierze od: istnienia skutecznego przywództwa, szerokiego współuczestnictwa szerokich krę-

gów ludności w podejmowanych działaniach, wzajemnego zaufania, szukania konsensusu we współpracy oraz zawierania partnerstw publiczno-prywatnych. Szczególne znaczenie w oddolnych procesach rozwojowych ma jakość lokalnego kapitału społecznego.

Podsumowując materiał dotyczący możliwości rozwojowych obszarów wiejskich, należy zwrócić szczególną uwagę na konieczność lepszego wykorzystywania na nich lokalnych zasobów i potencjałów, w tym infrastruktury społecznej. Do tej grupy zasobów zalicza się także kapitał ludzki, którego jakość i wielkość jest kluczowym czynnikiem rozwoju. Natomiast stan i użyteczność infrastruktury społecznej istotnie oddziałują na możliwości rozwojowe wsi.

Kapitał społeczny

Istotnym czynnikiem rozwoju obszarów wiejskich jest poziom kapitału społecznego. Kapitał społeczny jest cechą zbiorowości, a jego źródła tkwią w kulturze i etosie zbiorowym grup społecznych. Ważna w tym przypadku jest aktywność społeczna, członkostwo w organizacjach pozarządowych oraz gęstość sieci społecznych. Istotne są więzi oparte na zaufaniu i wzajemności (Osiecka-Chojnacka i Kłos 2010). K. Szafranec (2007, s. 15) kapitał społeczny określa jako „zasoby społeczne” i jest to według autorki: pewna ogólna gotowość społeczności wiejskich do podejmowania lokalnych inicjatyw, do zaangażowania się w rozwiązywanie spraw dla niej ważnych, a także jakości społecznych więzi i poziomu identyfikacji z lokalną (a także szerszej od lokalnej) wspólnotą oraz obecność lokalnych liderów. W. Kłodziński (2006) stwierdza, że warunkiem powodzenia przedsięwzięć rozwojowych na obszarach wiejskich nie są nagromadzone środki materialne, ale ludzie, ich przedsiębiorczość, umiejętność samoorganizowania się i współdziałania oraz wyłanianie się cieszących się szacunkiem liderów. Podobnie twierdzi B. Fedyszak-Radziejowska (2004, s. 31), podkreślając rolę w rozwoju obszarów wiejskich lokalnych liderów. Liderów, którzy stworzą elitę społeczności wiejskich odgrywającą zasadniczą rolę w kapitalizowaniu zasobów społecznych związanych z „poczuciem zaufania społecznego, siły więzi oraz poczuciem wpływu na sprawy własnej wsi i gminy”.

Podsumowując, kapitał społeczny tworzy społeczność, na której istnienie składa się wiele elementów, m.in.: organizacje, uczestnictwo organizacyjne, zaufanie i solidarność społeczna, współdziałanie. Stąd tak istotne jest stwarzanie warunków do rozwoju kapitału społecznego m.in. poprzez koncepcję odnowy wsi podkreślającą znaczenie czynnika ludzkiego jako podmiotu i siły napędowej rozwoju.

Pojęcie i cele Programu Odnowy Wsi

Pionierem idei programów odnowy wsi w Europie są Niemcy. Analizując kilkudziesięcioletnie doświadczenia zachodnioeuropejskich programów odnowy wsi, można stwierdzić, iż przebiega ona dwoma nurtami. Pierwszy bierze początek w Niemczech, zwłaszcza w Bawarii, Badenii-Wirtembergii i Nadrenii-Palatynacie, drugi zaś w Dolnej Austrii. Z uwagi na różnice w przeprowadzaniu procesów odnowy w tych krajach (uwarunkowane historycznie), można mówić o dwóch sposobach odnowy: odgórnym – „bawarskim” oraz oddolnym – „dolno-austriackim” (Błąd 2005; Wilczyński 1999). Trzeba jednak podkreślić,

że pomimo pewnych różnic oba sposoby zmierzają do wspólnego celu, jakim jest poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz wywołanie zaangażowania mieszkańców w rozwój ich wsi.

Odnowa wsi jest generalnie procesem polepszenia warunków życia jej mieszkańców. Ze względu na fakt, że dotyczy zarówno dziedzictwa duchowego, kulturowego, jak i materialnego, dość trudno sformułować jednoznaczną definicję tego procesu. Według R. Wilczyńskiego (2005, s. 10) „odnowa wsi jest innowacyjną koncepcją rozwoju obszarów wiejskich, zaistniałą na przełomie lat 70 i 80-tych w krajach niemieckojęzycznych (w niektórych landach Niemiec i Austrii), a będącą reakcją na nabrzmiewający wówczas kryzys terenów wiejskich. Wynił on z przekształceń w sferze rolnictwa (radikalne zmniejszenie liczby gospodarstw i »uprzemysłowienia« produkcji rolnej) oraz przemian społeczno-gospodarczych, między innymi w organizacji handlu i usług, powodujących utratę miejsc pracy na rzecz ośrodków miejskich”. W podobnym tonie wypowiadają się także inni autorzy, np. A. Jaszczak i in. (2017) uważają, iż działania realizowane w ramach programów odnowy obszarów wiejskich w Europie są odpowiedzią na problemy związane z transformacją przestrzeni, rozwojem gospodarczym lub identyfikacją społeczności wiejskiej. Według I. Niedźwieckiej-Filipiak (2007) głównym celem Programu Odnowy Wsi jest poprawa warunków życia mieszkańców, znalezienie nowych możliwości zarobkowania, podniesienie standardu infrastruktury, z zachowaniem dziedzictwa kulturowego. Wiąże się to zarówno z krajobrazem, dziedzictwem duchowym, dawnymi tradycjami, zwyczajami i świętami. Istotną rolę odgrywają również więzi międzyludzkie, które zanikają we współczesnym, zurbanizowanym świecie.

Według R. Wilczyńskiego (2003, s. 12) „Odnowa wsi to proces kształtowania warunków życia ludzi na obszarach wiejskich, którego animatorem i podmiotem jest społeczność lokalna. Oddziałuje on na standard życia i jego jakość oraz źródła utrzymania mieszkańców, jednocześnie zachowując tożsamość wsi wyrażającą się wartościami życia wiejskiego, wzmacnianiem i rozwojem dziedzictwa duchowego, kulturowego i materialnego wsi”. Koncepcja odnowy wsi – według tego autora – jest nurtem wyjątkowym, zdecydowanie podkreśla znaczenie czynnika ludzkiego jako podmiotu i siły napędowej rozwoju. Zakłada, iż podstawą wzrostu standardu życia i satysfakcji z mieszkania na wsi jest uruchomienie wszelkich zasobów własnych oraz wykorzystanie pomocy zewnętrznej, dostępnej między innymi z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej (Wilczyński 2002).

Odnowa wsi jest efektem współdziałania mieszkańców, którzy chcą polepszyć swoje otoczenie przez zmiany: w infrastrukturze, usługach, architekturze, kulturze, życiu społecznym, edukacji, rolnictwie, przestrzeni, komunikacji itp. Odnowa wsi jest jednocześnie szansą na zmianę mentalności jej mieszkańców i powstrzymanie procesu dezintegracji. Objawia się zarówno w gospodarce, architekturze, jak i życiu społecznym, kulturze i środowisku naturalnym.

Program Odnowy Wsi w województwie opolskim

Opolski program odnowy funkcjonuje od 1997 r. i jest najdłużej działającym w Polsce regionalnym programem na obszarach wiejskich. Zaznaczyć należy, że powstał on pod wpływem inspiracji partnerskiego dla regionu opolskiego landu Nadrenia-Palatynat, a rozwijał się wspomagany doświadczeniami landu Dolnej Austrii. Jest wyróżnikiem i znakiem

rozpoznawczym regionu i jedną z najbardziej istotnych krajowych innowacji społecznych w dziedzinie rozwoju obszarów wiejskich. Pozycja pioniera i aktywność w promowaniu doświadczeń spowodowały, iż inne programy regionalne w dużym zakresie adaptowały rozwiązania opolskie. Liczba uczestników programu od momentu jego przejścia przez samorząd województwa w 1999 r. podwajała się co 4 lata. Po 10 latach funkcjonowania (2007 r.) liczba formalnie zgłoszonych sołectw wynosiła 551. Dalszy przyrost był już wolniejszy, w 2012 r. do programu było formalnie zgłoszonych 719 sołectw (70% sołectw w regionie) ze wszystkich gmin wiejskich i miejsko wiejskich.

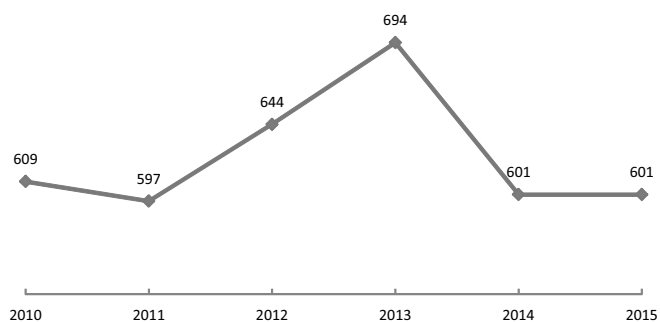
Skokowy wzrost liczby zgłaszanych sołectw nastąpił w 2003 r. (74 sołectwa) i 2007 r. (145 sołectw), co wiąże się z początkiem kolejnych kadencji władz samorządowych i sołectkich oraz z zapowiedzią wsparcia odnowy wsi ze środków Unii Europejskiej.

Odnowa wsi realizowana była w latach 2004–2006 jako działanie w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturalizacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich”, działanie 2.3 „Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego”. Natomiast w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013 znalazła się jako jeden z punktów w działaniach osi 3 „Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej”, zawarta została w punkcie 3.4. „Odnowa i rozwój wsi”.

W latach 2010–2015 liczba sołectw uczestniczących w programie uległa pewnym wahaniom, jednak kształtowała się na poziomie od 600 do prawie 700 (ryc. 1).

W miejscach, gdzie odnowa wsi zaistniała jako proces rozwoju, przyniosła szereg efektów. Nastąpiły wyraźne zmiany w wyglądzie przestrzeni publicznych i posesji, poprawiło się wyposażenie w obiekty służące życiu wspólnotowemu, świętowaniu i rekreacji. W masowej skali sięgnięto do tradycji, historii i pamiątek, do odtwarzania przeszłości wsi i wykorzystania jej jako „tworzywa” rozwoju.

Odnowa wsi pozwala także zachować żywotność obszarów wiejskich i pobudzić wzrost ich atrakcyjności jako miejsca pracy i zamieszkania, a w konsekwencji poprawie ulega jakość i warunki życia mieszkańców terenów wiejskich.

Ryc. 1. Liczba sołectw, w których były realizowane przedsięwzięcia w ramach odnowy wsi w województwie opolskim

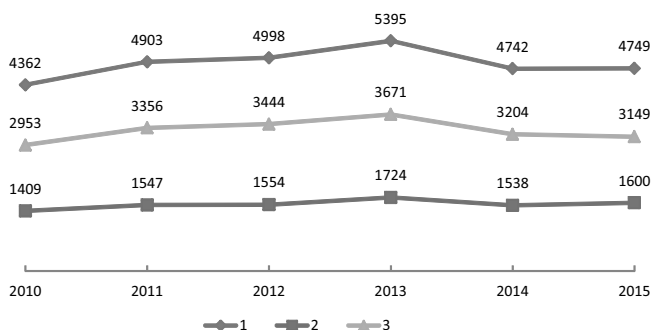
Źródło: opracowanie własne na podstawie rocznych sprawozdań z Programu Odnowy Wsi realizowanego przez sołectwa województwa opolskiego.

Number of village administrator's offices in the Opolskie Voivodeship implementing projects under the Rural Renewal Programme

Source: own study based on annual reports from the Rural Renewal Programme implemented by the village administrator's offices in the Opolskie Voivodeship.

Liczba realizowanych przedsięwzięć kształtowała się na poziomie od 4362 do 5395, ze znaczącą przewagą przedsięwzięć niematerialnych nad materialnymi (ryc. 2). Wartość projektów (materialnych i niematerialnych) zrealizowanych w sołectwach województwa opolskiego w ramach programu wyniosła od 38,2 mln zł w 2014 r. do 26,1 mln zł w 2015 r. (ryc. 3). W badanym okresie poziom aktywności społecznej (mierzony liczbą przedsięwzięć na 100 mieszkańców) kształtował się na bardzo zbliżonym poziomie – w ostatnich pięciu latach objętych badaniem od 1,4 do 1,5 (ryc. 4).

W dalszej części opracowania przedstawiono w formie tabelarycznej (tab. 1) oraz graficznej (ryc. 5 i 6) średnioroczną liczbę działań przypadających na jedno sołectwo, na jedną

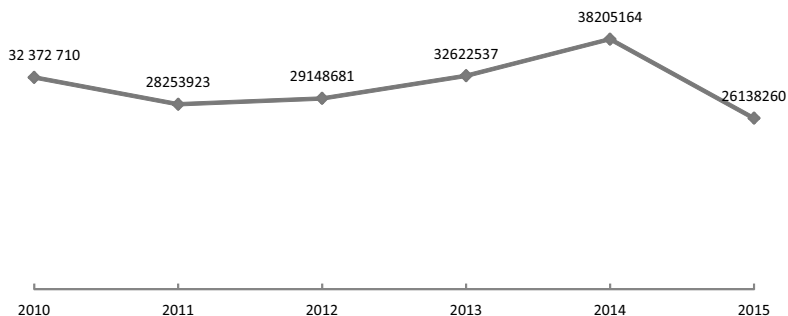
Ryc. 2. Liczba przedsięwzięć realizowanych w ramach Programu Odnowy Wsi w latach 2010–2015. 1 – liczba przedsięwzięć wykazana w sprawozdaniu, 2 – liczba przedsięwzięć materialnych wykazana w sprawozdaniu, 3 – liczba przedsięwzięć niematerialnych wykazana w sprawozdaniu.

Źródło: opracowanie własne na podstawie rocznych sprawozdań z Programu Odnowy Wsi realizowanego przez sołectwa województwa opolskiego.

Number of projects implemented under the Rural Renewal Programme in 2010–2015

1 – number of enterprises indicated in the report, 2 – number of material projects indicated in the report, 3 – number of intangible projects indicated in the report.

Source: own study based on annual reports from the Rural Renewal Programme implemented by the village administrator's offices in the Opolskie Voivodeship.

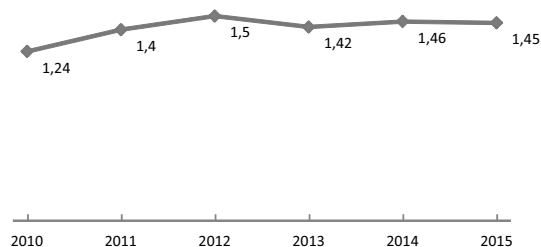

Ryc. 3. Wartość przedsięwzięć realizowanych w ramach Programu Odnowy Wsi w latach 2010–2015 (w zł)

Źródło: opracowanie własne na podstawie rocznych sprawozdań z Programu Odnowy Wsi realizowanego przez sołectwa województwa opolskiego.

Value of projects implemented under the Rural Renewal Programme in 2010–2015

Source: own study based on annual reports from the Rural Renewal Programme implemented by the village administrator's offices in the Opolskie Voivodeship.

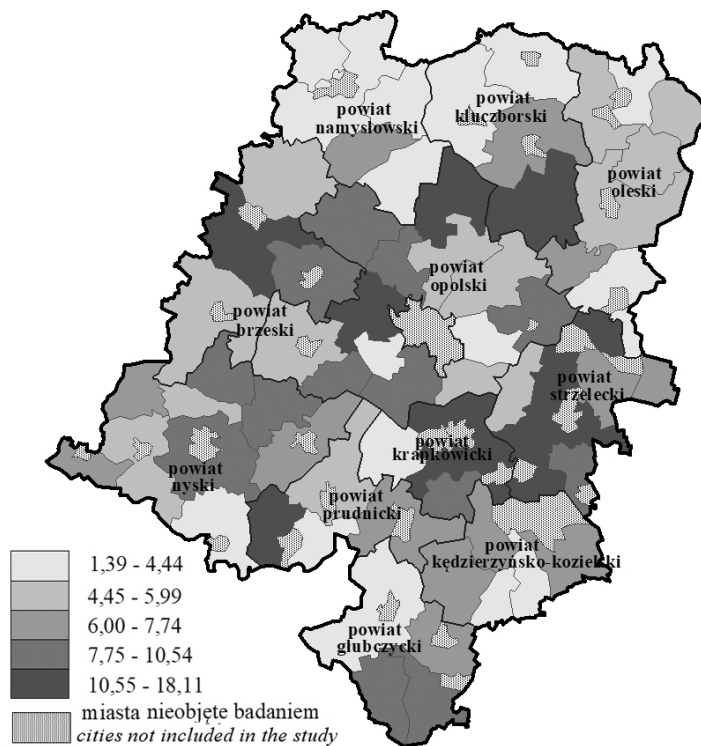

Ryc. 4. Liczba przedsięwzięć realizowanych w ramach Programu Odnowy Wsi w latach 2010–2015 w przeliczeniu na 100 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie rocznych sprawozdań z Programu Odnowy Wsi realizowanego przez sołectwa województwa opolskiego.

Number of projects implemented under the Rural Renewal Programme in 2010–2015 per 100 inhabitants

Source: own study based on annual reports from the Rural Renewal Programme implemented by the village administrator's offices in the Opolskie Voivodeship.

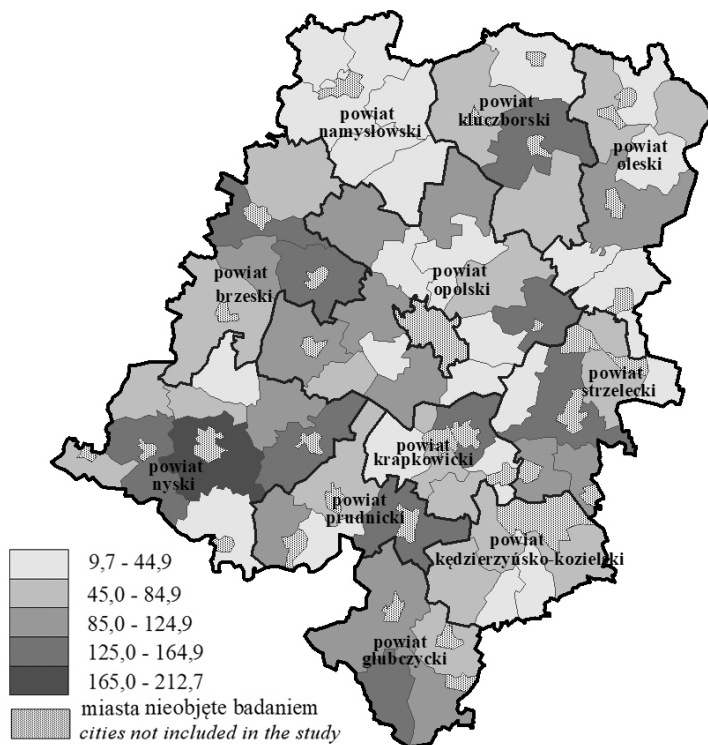

Ryc. 5. Średnioroczna liczba działań (przedsięwzięć) przypadających na jedno sołectwo w poszczególnych powiatach województwa opolskiego w latach 2013–2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie rocznych sprawozdań z Programu Odnowy Wsi realizowanego przez sołectwa województwa opolskiego.

Average number of activities (projects) per one village council in individual counties of the Opolskie Voivodeship in years 2013–2015

Source: own study based on annual reports from the Rural Renewal Programme implemented by the village administrator's offices in the Opolskie Voivodeship.

Ryc. 6. Średnioroczna liczba działań (przedsięwzięć) przypadających na jedną gminę w poszczególnych powiatach województwa opolskiego w latach 2013–2015.

Źródło: opracowanie własne na podstawie rocznych sprawozdań z Programu Odnowy Wsi realizowanego przez sołectwa województwa opolskiego.

Average annual number of activities (projects) per one commune in individual counties of the Opolskie Voivodeship in years 2013–2015.

Source: own study based on annual reports from the Rural Renewal Programme implemented by the village administrator's offices in the Opolskie Voivodeship.

gminę w poszczególnych powiatach województwa opolskiego. Część empiryczną kończy przedstawienie w formie tabelarycznej (tab. 2) danych dotyczących najbardziej aktywnego sołectwa w danym powiecie oraz przykładów działań zrealizowanych przez sołectwa w wybranym roku (tab. 3).

Na rycinach 5 i 6 widoczne jest stosunkowo duże zróżnicowanie liczby przedsięwzięć w poszczególnych powiatach. Najbardziej aktywne są sołectwa w gminach powiatu: krapkowickiego, nyskiego, strzeleckiego i opolskiego. Najmniej aktywne w gminach powiatu: namysłowskiego, oleskiego, kluczborskiego (z wyjątkiem sołectw gminy Lasowice Wielkie).

Z przedstawionych w tabeli 2 danych wynika, iż większość sołectw (liderów odnowy w poszczególnych powiatach) realizuje średniorocznie od 10 do 28 przedsięwzięć. Oznacza to, że najbardziej aktywne realizują średnio jedno przedsięwzięcie na dwa tygodnie. Należy zaliczyć do nich sołectwa: Niwnica, Góraźdże oraz Chruścina.

Bycie liderem Programu Odnowy Wsi, a przynajmniej wysokie zaawansowanie tego procesu powoduje, iż miejscowość zaczyna się wyróżniać na tle gminy, a nawet regionu,

Tabela 1. Średnioroczna liczba działań (przedsięwzięć) zrealizowanych w ramach Programu Odnowy Wsi w latach 2013–2015 przez jedno sołectwo oraz jedną gminę województwa opolskiego

Lp.	Gmina	Średnioroczna liczba przedsięwzięć na 1 sołectwo	Średnioroczna liczba przedsięwzięć na gminę	Lp.	Gmina	Średnioroczna liczba przedsięwzięć na 1 sołectwo	Średnioroczna liczba przedsięwzięć na gminę
1.	Kolonowskie	18,11	54,33	35.	Pawłowiczki	6,64	79,67
2.	Gogolin	17,07	153,67	36.	Paczków	6,64	73,00
3.	Zdzieszowice	14,33	43,00	37.	Kluczbork	6,30	138,67
4.	Strzelce Opolskie	13,42	147,67	38.	Kamiennik	6,13	49,00
5.	Krapkowice	12,83	77,00	39.	Gorzów Śląski	5,98	83,67
6.	Leśnica	12,75	102,00	40.	Turawa	5,96	53,67
7.	Murów	12,67	114,00	41.	Tarnów Opolski	5,94	35,67
8.	Dąbrowa	10,97	109,67	42.	Olesno	5,94	107,00
9.	Prudnik	10,81	97,33	43.	Izbicko	5,90	41,33
10.	Olszanka	10,80	108,00	44.	Otmuchów	5,86	134,67
11.	Skarbimierz	10,64	159,67	45.	Rudniki	5,62	78,67
12.	Lasowice Wielkie	10,62	74,33	46.	Radłów	5,28	31,67
13.	Ozimek	10,53	126,33	47.	Lubsza	5,11	46,00
14.	Skoroszyce	10,22	30,67	48.	Pakosławice	5,09	56,00
15.	Lewin Brzeski	10,15	162,33	49.	Niemodlin	4,96	114,00
16.	Nysa	10,13	212,67	50.	Łubniany	4,93	24,67
17.	Popielów	9,85	108,33	51.	Biała	4,80	72,00
18.	Walce	9,78	58,67	52.	Grodków	4,45	75,67
19.	Dobrzeń Wielki	9,67	9,67	53.	Praszka	4,42	17,67
20.	Ujazd	9,63	96,33	54.	Polska Cerekiew	4,42	17,67
21.	Tułowice	8,72	52,33	55.	Strzeleczy	4,33	13,00
22.	Branice	8,67	130,00	56.	Pokój	4,33	21,67
23.	Kietrz	8,36	100,33	57.	Dobrodzień	4,24	29,67
24.	Łambinowice	7,95	103,33	58.	Wilków	4,19	29,33
25.	Prószków	7,77	101,00	59.	Wolczyn	4,12	57,67
26.	Bierawa	7,71	54,00	60.	Głubczyce	3,76	105,33
27.	Zębowice	7,67	23,00	61.	Komprachcice	3,56	32,00
28.	Jemielnica	7,57	53,00	62.	Chrzastowice	3,00	32,00
29.	Zawadzkie	7,50	15,00	63.	Domaszowice	2,94	17,67
30.	Baborów	7,33	80,67	64.	Cisek	2,60	36,33
31.	Świerczów	7,22	43,33	65.	Namysłów	2,48	39,67
32.	Reńska Wieś	7,21	57,67	66.	Głuchołazy	2,45	41,67
33.	Korfantów	7,00	133,00	67.	Lubrza	1,85	20,33
34.	Głogówek	6,89	131,00	68.	Byczyna	1,39	25,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie rocznych sprawozdań z Programu Odnowy Wsi realizowanego przez sołectwa województwa opolskiego.

Tabela 2. Liczba przedsięwzięć realizowanych przez sołectwa oraz w przeliczeniu na 100 mieszkańców

Gmina	Sołectwo	Liczba przedsięwzięć				Liczba przedsięwzięć na 100 mieszkańców			
		2013	2014	2015	średnio w latach 2013–2015	2013	2014	2015	średnio w latach 2013–2015
Prudnik	Moszczanka	17	18	19	18,00	1,56	1,62	1,73	1,63
Branice	Włodzienin	13	15	18	15,33	2,67	3,06	3,67	3,13
Dąbrowa	Chróścina	26	25	33	28,00	1,63	1,63	2,10	1,78
Gogolin	Góraźdże	30	25	30	28,33	3,39	3,98	4,78	4,05
Lasowice Wielkie	Chudoba	23	27	25	25,00	3,09	3,64	3,35	3,36
Nysa	Niwnica	26	33	27	28,67	3,31	4,20	3,48	3,67
Olszanka	Jankowice Wielkie	23	24	24	23,67	2,89	3,07	3,04	3,00
Rudniki	Odcinek	15	10	10	11,67	7,28	5,00	5,00	5,76
Świerczów	Biestrykowice-Miodary	12	11	8	10,33	1,58	1,49	1,10	1,39
Bierawa	Goszyce	9	16	26	17,00	5,45	10,67	16,25	10,79
Strzelce Opolskie	Kadłub	22	22	23	22,33	2,29	2,31	2,40	2,33

Źródło: opracowanie własne na podstawie rocznych sprawozdań z Programu Odnowy Wsi realizowanego przez sołectwa województwa opolskiego w latach 2013–2015.

stając się bardziej opłacalnym miejscem lokowania środków, gdyż łatwiej tam o sukces przedsięwzięcia. Jednym z zasadniczych wyników procesu odnowy stała się wielość i wielorakość wydarzeń. Wiele sołectw realizuje rocznie nawet kilkadziesiąt przedsięwzięć, mających charakter imprez cyklicznych.

Przedsięwzięcia zrealizowane przez dwa wybrane sołectwa: Niwnica oraz Chruścina są przykładem dużej ich wszechstronności i różnorodności. Mają one charakter materialny lub niematerialny, skierowane są do różnych grup wiekowych, począwszy od dzieci, na seniorach kończąc. Mają też różny charakter, od edukacyjnych po integracyjno-rozrywkowe.

Wszechstronność przedsięwzięć realizowanych przez sołectwa oraz ich adresatów stanowi dowód na twierdzenie, że działania z zakresu odnowy wsi wspierają rozwój zrównoważony, a więc taki, który harmonijnie łączy potrzeby ekonomiczne, społeczne, kulturowe i środowiskowe. Efektem współdziałania gmin i sołectw są projekty podnoszące jakość życia i co wyjątkowo ważne, kształtujące wizerunek wsi.

Podsumowanie i wnioski

Realizacja wspólnych przedsięwzięć w ramach odnowy wsi prowadzi do mobilizacji i współpracy społeczeństwa, wzmacnia wiarę we własne siły, i co najważniejsze pobudza działania oddolne na poziomie wsi. Oddolność jest najważniejszą cechą programów odnowy wsi, a zaangażowanie się liderów wiejskich na rzecz nowej idei, zgodnej z intencją tych najmniejszych społeczności, jest często kluczową kwestią uruchomienia programu.

Tabela 3. Przykłady działań zrealizowanych przez sołectwa w wybranym roku

Działania zrealizowane przez sołectwo Niwnica w 2014 r.	Działania zrealizowane przez sołectwo Chruścina w 2015 r.
<p>Przedsięwzięcia materialne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) koncepcja pasów zieleni przyulicznych – I etap 2) urządzenia do ćwiczeń przy Zespole Szkolno--Przedszkolnym w Niwnicy 3) wykonanie baneru promocyjnego 4) zakup strojów ludowych 5) wyposażenie świetlicy wiejskiej 6) powrót do niwnickiego młyna wodnego (zakup drewnianego młyna) 	<p>Przedsięwzięcia materialne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) remont świetlicy wiejskiej 2) remont przystanków autobusowych 3) utrzymanie terenów zielonych 4) tablica informacyjna (historia osiedla) 5) porządkowanie ul. Dąbrowskiej 6) wykonanie filmu promującego wieś 7) wykonanie publikacji promujących wieś 8) wykonanie płaskorzeźby szczeżui 9) montaż w parku budek lęgowych, karmników, hoteli dla owadów 10) montaż siłowni zewnętrznej – osiedle 11) tablica informacyjna – trasa sportowa 12) oznakowanie kapliczek i krzyży przydrożnych
<p>Przedsięwzięcia niematerialne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) utrzymanie terenów zielonych 2) Dzień Babci i Dziadka 3) spotkanie wiejskie wspieranie idei samorządowej 4) Dzień Kobiet 5) Dzień Mężczyzny 6) Biesiada Majówka 7) Dzień Chłopaka 8) Dzień Niepodległości 9) Mikołajki 10) utrzymanie porządku w świetlicy wiejskiej 11) Festyn „Historyczna Niwnica” 12) Dzień Dziecka 13) korowód „Dni Nysy” 14) zawody strażackie 15) udział w „Święcie gruszy” 16) udział w „Święcie panny pszenicznej” 17) dożynki wiejskie 18) udział w Dożynkach Gminnych 19) udział w Złotej Kosie 20) półkolonia letnia 21) udział w Dniach Herbowych 22) założenie Spółdzielni Socjalnej „Młyn Niwnica” 23) wielkie malowanie – zabawy edukacyjne 24) półkolonia zimowa 25) organizacja zajęć świetlicowych dla dzieci 26) jasełka 27) konkurs wiedzy o książce „Niwnica Przyczynek do historii ziemi nyskiej” 	<p>Przedsięwzięcia niematerialne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wodzenie niedźwiedzia 2) gimnastyka dla pań 3) rozśpiewana nasza wieś 4) sprzątanie i odśnieżanie wsi 5) babski comber 6) Dzień Kobiet 7) spotkanie adwentowe 8) Mikołajki dla dzieci 9) administracja strony www i FB 10) utrzymanie – plac rekreacyjny osiedle 11) dożynki 12) biegi przełajowe – osiedle 13) ogród marzeń 14) kiermasz bożonarodzeniowy 15) spotkania dla seniorów 16) sylwester 17) przygotowania do konkursów 18) realizacja i koordynacja dotacji Działaj Lokalnie (3 szt.) 19) festyn wędkarski 20) lekcje edukacyjne 21) podsumowanie konkursów w parku + 5 lecie stowarzyszenia

Źródło: opracowanie własne na podstawie rocznych sprawozdań z Programu Odnowy Wsi realizowanego przez sołectwa województwa opolskiego.

Program Odnowy Wsi realizowany w województwie opolskim pozwala społeczności obszarów wiejskich bezpośrednio decydować o celu podejmowanych działań. W związku z tym realizacja społecznie pożądaných inicjatyw przyczynia się do zrównoważonego rozwoju społeczno-ekonomicznego, aktywizuje ludność i skutkuje poprawą jakości życia na obszarach wiejskich. Można przyjąć, że wartość dodana odnowy wsi mierzona jest przede wszystkim efektami społecznymi w dziedzinie rozwoju kapitału społecznego na obszarach wiejskich.

Wnioski:

- 1) Programy odnowy wsi, tam gdzie dotychczas były realizowane, okazały się niezwykle skuteczną koncepcją i metodą rozwoju obszarów wiejskich. Przy niewielkiej ilości środków zmobilizowano liczne społeczności wiejskie do dużej aktywności.
- 2) Liczba zaangażowanych sołectw w opolskim programie odnowy wsi od kilkudziesięciu na początku funkcjonowania programu wzrosła do ponad 600 i na tym poziomie się utrzymuje.
- 3) Od kilku lat wartość realizowanych w województwie przedsięwzięć przyjmuje wartość około 30 mln złotych rocznie.
- 4) Od kilku lat liczba przedsięwzięć w przeliczeniu na 100 mieszkańców wynosi około 1,5.
- 5) Większą aktywnością mierzoną liczbą zrealizowanych przedsięwzięć charakteryzują się sołectwa zamieszkiwane przez ludność autochtoniczną, która głównie mieszka w takich powiatach, jak: krapkowicki, nyski, strzelecki i opolski.
- 6) Wszechstronność przedsięwzięć realizowanych przez sołectwa stanowi dowód na twierdzenie, że działania z zakresu odnowy wsi wspierają rozwój, który harmonijnie łączy potrzeby ekonomiczne, społeczne, kulturowe i środowiskowe.

Bibliografia

- Błąd M.**, 2005, *Znaczenie programów odnowy wsi w rozwoju obszarów wiejskich w Polsce*, [w:] A. Rosner (red.), *Uwarunkowania i kierunki przemian społeczno-gospodarczych na obszarach wiejskich*, IRWiR PAN, Warszawa, s. 205–232.
- Chądzyński J.**, 2007, *Nowe koncepcje rozwoju – w kierunku rozwoju lokalnego*, [w:] *Region i jego rozwój w warunkach globalizacji*, Wydawnictwo CeDEWu.pl, Warszawa, s. 63–104.
- Fedyszak-Radziejowska B.**, 2004, *Rola elit wiejskich w „kapitalizowaniu” zasobów społecznych wsi*, *Wieś i Rolnictwo*, 2 (123), s. 28–43.
- Jaszczak A., Żukovskis J., Antolak M.**, 2017, *The role of rural renewal program in planning of the village public spaces: systematic approach*, *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 39.4, s. 432–441.
- Kłodziński M.**, 2006, *Kapitał ludzki, społeczny i kulturowy polskiej wsi*, [w:] *Aktywizacja społeczno-gospodarcza gmin wiejskich i małych miast*, Wydawnictwo IRWiR PAN, Warszawa, s. 43–44.
- Niedźwiecka-Filipiak I.**, *Rola architekta krajobrazu w programie odnowy wsi*, *Czasopismo techniczne. Architektura*, 104, 5-A, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej im. Tadeusza Kościuszki, s. 59–61.
- Osiecka-Chojnacka J., Kłos B.**, 2010, *Kapitał ludzki i kapitał społeczny na obszarach wiejskich*, *Studia BAS (Biuro Analiz Sejmowych)*, 4 (24), s. 51–84.
- Pietrzyk I.**, 2000, *Polityka regionalna Unii Europejskiej i regiony w państwach członkowskich*, PWN, Warszawa.
- Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012–2020*, 2012, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa.
- Szafraniec K.**, 2007, *O kapitale społecznym. Nowe Życie Gospodarcze. Wyzwanie przed obszarami wiejskimi i rolnictwem w perspektywie 2014–2020*, IRWiR PAN, Warszawa, s. 15–16.
- Wilczyński R.**, 1999, *Europejski Program Odnowy Wsi – wykorzystanie w województwie opolskim doświadczeń Nadrenii-Palatynatu i Dolnej Austrii*, *Wieś i Rolnictwo*, 3, s. 93–108

- Wilczyński R.**, 2002, *Odnowa wsi jako metoda wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich*, [w:] M. Kłodziński i B. Fedyszak-Radziejowska (red.), *Przedsiębiorczość wiejska w Polsce i krajach Unii Europejskiej*, IRWiR PAN, Warszawa.
- Wilczyński R.**, 2003, *Odnowa wsi perspektywą rozwoju obszarów wiejskich w Polsce*, Fundacja Fundusz Współpracy Program Agro-Info, Poznań.
- Wilczyński R.** 2005, *Village Renewal as an Environment of Prevention and Pliant to Cultural Heritage in Shaping the Rural Landscape*, *Architektura Krajobrazu*, 1, s. 10–17.

Summary

The village renewal as a development method is one of the ways to achieve development goals, understood not only as an improvement of the infrastructure quality – but in general – as an enhancement of the widely comprehended life quality, which cannot be achieved without involvement of inhabitants themselves.

The aim of this article is an attempt to present the Village Renewal Programme (with the example of the Opolskie Voivodeship) as an element stimulating local communities, strengthening social capital, which can be expressed by the number of projects implemented by individual rural administrative units.

To achieve this aim, the reports of the rural administrative units (about 600 a year) on the implementation of the Rural Renewal Programme (in the period of 2013–2015) were analyzed.

The most important conclusion that can be drawn from the conducted research is that the Rural Renewal Programme has proved to be an effective concept and method for developing rural areas, where it has been implemented so far. By the means of this undertaking it was possible to mobilize numerous rural communities with inadequate amount of funds to initiate activities, which had been reflected in the number of implemented projects.

Key words: rural areas, village renewal, rural development.